

ა. ჯე

პირველი კვლევა - (1. კვლევა)
თ. პილასიძე - ნუნი

მ ე მ უ ა რ ი

საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობისა

სახელმწიფოებსა და ერებს.

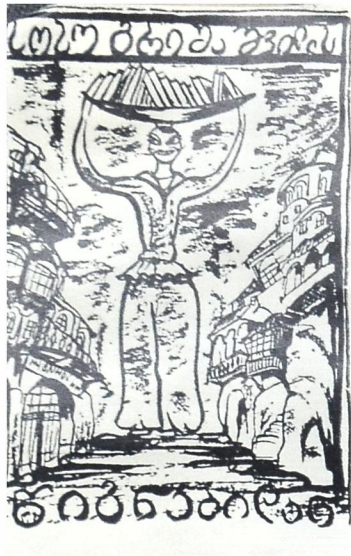
17913

აქ.

1918

ნ. ი. მთ. ნუნი № 23. 426
1940

მემუარი საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობისა სახელმწიფოებსა და ერებს.

საერთაშორისო საშინელმა ომმა დღიურ წეს-რიგში დასვა ჩაგრულ პატარა ერთა საკითხი, და თან იმ რიგათ, რომ ამ საკითხის მოწესრიგება უნდა მოხდეს თვით ერთა თავისუფლათ გამოთქმულ სურვილისა და საარსებო ინტერესების თანხმათ. ერის თვითგამორკვევის უფლება, რომელიც, იმედია, ერთ-ერთ საძირკვლად დაედება მომავალ საერთაშორისო საზავო მოლაპარაკებას, ამით სცილდება ომის წინ არსებულ სახელმწიფოთა ჩარჩოებს და პოულობს საერთაშორისო ცნობასა და მფარველობას.

ეს ცნობა და მფარველობა მით უფრო ცხადი და უექველი უნდა იყოს ქართველ ერის მიმართ, რომ მან უკვე შექმნა თავის ძალ-ღონით საკუთარი სახელმწიფო—საქართველო, რომელიც სრულიად სუვერენულათ განაგებს თავის საშინაო და საგარეო საქმეებს. დღიდან რუსეთის რევოლუციის დაწყებისა ქართველი ერი ავტონომიურათ განაგებდა თავის საშინაო საქმეებს, ხოლო ბოლშევიკების *comp d'état*-ს შემდეგ, ნოემბერს 1917 წ., მან შესწყვიტა ყოველი დამოკიდებულება რუსეთის ცენტრალურ მთავრობასთან და ფაქტიურათ დამოუკიდებელ ცხოვრებას შეუდგა, რაიც იურიდიულათ დადასტურებულ იქნა საქართველოს ეროვნულ საბჭოს მიერ დამოუკიდებლობის აქტის გამოცხადებით, 26 მაისს 1918 წ. (იხ. დამატება I.). თანხმათ ამ აქტისა საქართველო წარმოადგენს დამოუკიდებელ დემოკრატიულ რესპუბლიკას, რომლის კონსტიტუცია მუშავდება ნორმალურის კანონმდებლობის გზით.

ამასთანავე უნდა ითქვას, რომ საქართველო არასოდეს არ ყოფილა დაპყრობილი რუსეთის მიერ; უკანასკნელის მფლობელობა საქართველოში პირიქით მუდამ ძალმომრეობაზე და საერთაშორისო ხელშეკრულობის დარღვევაზე ემყარებოდა. ხოლო მას შემდეგ, რაც რუსეთის მთავრობამ სრულიად გაიყვანა საქართველოდან და მთელ კავკასიის ფრონტიდან თავისი ჯარები, რუსეთსა და საქართველოს შორის 1783 წ. და შემდეგ დადებულმა ხელშეკრულებებმა დაჰკარგა ყოველი ძალა და საქართველომ *eo ipso* დაუბრუნდა თავის მრავალ-საუკუნოებიან დამოუკიდებელ სახელმწიფო ცხოვრებას. (იხ. დამატება II.).

საჭიროთ ვრაცხთ აღვნიშნათ, რომ ყოფილ რუსეთის სახელმწიფოში საქართველო ერთადერთი ქვეყანაა, სადაც სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა ერთის წუთითაც არ შეჩერებულა; სადაც დღესაც იგივე ხალხის მიერ ნდობით აღჭურვილი პოლიტიკური წრეები უდგანან სახელმწიფოს სათავეში, ვისაც რევოლუციის დასაწყისშივე, მარტი 1917 წ., არგუნა ბედმა ეს საპასუხისმგებლო როლი; სადაც რუსეთის ბოლშევიკებმა ორხელ სცადეს საქართველოს საზღვრების გადმოლაზვა და ორხელავე სასტიკათ დამარცხებულ იქნენ გარეშე ძალის დაუხმარებლათ. საქართველოს აქვს მუდმივი საერთაშორისო მიმოსვლა სხვა დამოუკიდებელ სახელმწიფოებთან, აქვს თავისი საკანონმდებლო ორგანო, საქართველოს პარლამენტი, რომელიც წარმოიშვა საყოველთაო არჩევნების ნიადაგზე, ყავს კანონიერი მთავრობა, პასუხისმგებელი პარლამენტის წინაშე, აქვს დამოუკიდებელი მართლმსაჯულობა, ადგილობრივი ადმინისტრაცია, ყავს თავისი ჯარი, აქვს საკუთარი ფინანსები, აგრეთვე სახელმწიფო ღერბი და დროშა. ერთი სიტყვით, მას არ აკლია სახელმწიფოს არც ერთი ატრიბუტი, იგი არიხ სუვერენული შიგნით და გარეთ.

საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორია შესდგება ამიერ-კავკასიის ყოფილ სამ გუბერნიისაგან: თფილისის, ქუთაისისა და ბათუმის და ორ ოლქისაგან:—სოხუმისა და ზაქათალის. ეს ტერიტორია შეიცავს დაახლოებით 80.000 ოთხკუთხ კილომეტრს და მასზე ცხოვრობს დაახლოებით 3.100.000 სული. აქედან ბათუმის გუბერნია, დაახლოებით 7000 ოთხკუთხ კილომეტრი 200.000 მცხოვრებით დაჭერილი აქვს სრულიად უკანონო ოსმალეთის ჯარს, რომელიც თანხმათ პროზიდენტ ვილსონის პროგრამისა დაუყოვნებლივ გაყვანილ უნდა იქნას იქიდან. საქართველოს სატახტო ქალაქი არის თფილისი.

მეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ საქართველოს ხელახლავ რუსეთთან გაერთიანება ეწინააღმდეგება ქართველ ერის სურვილსა და მიზნებს. ეს გაერთიანება ვერ გამართლდება ვერც ეთნოგრაფიულად, ვერც გეოგრაფიულად, ვერც პოლიტიკურად და ვერც ეკონომიურად. ქართველ ერს არავითარი საერთო არა აქვს რასიულად საზოგადოთ სლავიანთა და კერძოთ რუსის ერთან. მას აქვს თავისი სრულიად განსაკუთრებული ენა და მწერლობა, რომელიც უხსოვარ დროიდან წარმოიშვა. საქართველოს საზღვრავს რუსეთისგან მთელის სიგრძით კავკასიონის ქედი, რომლის მთავარი გამოსავალი, დარილის ხეობა, საქართველოს ტერიტორიაზეა. ასეთი ბუნებრივი საზღვარი ძნელათ თუ მოიპოვება სხვაგან.

პოლიტიკურად საქართველოს მთელ თავის ორი ათას წლის სახელმწიფოებრივ ცხოვრების განმავლობაში ძალიან იშვიათათ ქონდა დამოკიდებულება რუსეთთან, მას ქონდა მუდმივი მიმოსვლა ძველ საბერძნეთთან, სპარსეთთან, რომთან, ბიზანტიასთან, არაბეთთან, ოსმალეთთან, ხმელთა შუა ზღვის სახელმწიფოებთან. მხოლოდ 1783 წელს საქართველო იძულებული შეიქნა შეეკროდა რუსეთს პირობით, რომელსაც ნაყოფად ერის ერთ საუკუნეზე მეტი ჩაგვრა და გაწბილება მოყვა. სახეში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ ქართველი ერი რაოდენობით ყოფილ რუსეთში მცხოვრებთა ორ პროცენტსაც არ წარმოადგენს, ეს კი ქართველი ერისთვის მოასწავებდა (თუ ის ისევე რუსეთს დაუბრუნდებოდა) მის გათქვეფასა და გადაგვარებას ამ მრავალ-მილიონიან ოკეანეში, რაც უნდა წერილობითი გარანტია არ არსებულებოდა ამ პროცესის წინააღმდეგ. რუსეთის ნაციონალისტური და დაპყრობითი პოლიტიკა ჯერ კიდევ დიდხანს იარსებებს, ეს მტკიცდება თვით უკიდურეს მემარცხენე ბოლშევიკების პრაქტიკით, რომელნიც არ ინდობენ არავითარ ნაციონალურ მოძრაობას რუსეთში, თუმცა სიტყვიერათ თითქო ერის თვითგამორკვევის უფლების მომხრედ გამოდიან. მომავალში, როცა ბოლშევიკების ბატონობას ბოლო მოეღება, ჩვენ უნდა ველოდეთ უარეს მდგომარეობას ეროვნულ თვალსაზრისით, ვინაიდან რაც ბოლშევიკებზე უფრო მემარჯვენე მიმდინარეობა გაბატონდება რუსეთში, მით უფრო დიდ სიფათში ჩაეარდებიან პატარა ერთა პოლიტიკური თავისუფლებანი.

ეკონომიურად საქართველოს მეურნეობის სახე უფრო დასავლეთ ევროპის მეურნეობას უახლოვდება. რუსი გლეხობის ცნობილი სათემო მიწისმფლობელობა საქართველოში არ არსებობს; უკანასკნელი წვრილ და საშუალო მესაკუთრეთა ქვეყანაა. დამახასიათებელია ის უბრალო ფაქტიც, რომ ჯერ კიდევ რუსეთთან ერთათ მყოფობის დროს საქართველოს ცნობილ მარგანეცისა და ხე-ტყის უდიდესი ნაწილი დასავლეთ ევროპაში გაჰქონდათ.

საქართველოს ეკონომიურ განვითარების შესაძლებლობანი ფრიად დამაიმედებელი არიან. მისი მდიდარი ბუნება ინახავს თავის წილში, გარდა ზევით დასახელებულ ორ საგნისა, ნავთს, სპილენძს, ქვანახშირს, რკინას, ტყვიას, ოქროს, ვერცხლსა და სხვა მინერალებს; მასში არის დაუშრეტელი თეთრი ნახშირი; იქ მოყავთ ხორბალი, სიმინდი, ბამბა, თამბაქო, აბრეშუმი, ვენახი, ჩაი და სხვა სათუთი მცენარეულობანი; იქვე ცნობილია შინაურ ცხოველთა მოშენების საქმე, რაიც უზრუნველყოფს მატყლის, ტყავისა და რძის სიუხვეს; საქართველოს მდიდარი მინერალური წყლები და სააგარაკო ადგილები ცნობილია, საკმაოა დავასახელოთ მარტო ბორჯომი, თფილისი, აბასთუმანი, გაგრა, ქობულეთი. (იხ. დამატება III.).

ამასთანავე არა ნაკლებ საყურადღებოა საერთაშორისო თვალსაზრისით საქართველოს და საზოგადოთ ამიერ-კავკასიის სეე-ბედი მომავალში. ამიერ-კავკასიის საზღვრავს აღმოსავლეთით კასპიის ზღვა, დასავლეთით შავი ზღვა, სამხრეთით ოსმალეთი და სპარსეთი, ჩრდილოეთით კავკასიონის ქედი. ამ ტერიტორიაზე საქართველოს გარდა წარმოიშვა ორი სახელმწიფო: ერთი სათათრეთი, აღმოსავლეთით ვიდრე კასპიის ზღვამდე (ყოფილი განჯისა და ბაქოს გუბერნი) და მეორეც სომხეთი, სამხრეთით ვიდრე ოსმალეთისა და სპარსეთის საზღვრებამდე (ყოფილი ერევნის გუბერნია). როცა ოსმალეთი გაიყვანს თავის ჯარებს ყოფილ ყარსის გუბერნიიდანაც, მაშინ ეს უკანასკნელი უნდა გაიყოს შუაზე და აქედან დასავლეთი ნახევარი (არტანის და ოლთისის ოლქები) უნდა შეუერთდეს ეთნოგრაფიულად და ისტორიულად მონათესავე საქართველოს, ხოლო მეორე აღმოსავლეთი ნახევარი (ყარსისა და ყალიზმანის ოლქები) უნდა შეუერთდეს სომხეთს. სათათრეთი და სომხეთი, იმედია, საბოლოოთ ჩამოყალიბდებიან დამოუკიდებელ სახელმწიფო ორგანიზმებად და ამ შემთხვევაში მათ და საქართველოს შორის არსებული ეკონომიური ახლო ურთიერთობა იურიდიულ ფორმებში ჩამოისხმება ჩქარა მომავალში, ალბათ კონფედერაციის სახით. კავკასიონის ქედის

გადაღმა მცხოვრებთ მთიულ ხალხებსაც სურთ ამ სამ სახელმწიფოს ფედერაციულათ მიეკედლონ, რაიც დამოკიდებულია მათ და ყაზახთა შორის არსებულ საუკუნო დავის მეგობრულათ და სამართლიანათ გადაწყვეტისაგან.

ამიერ-კავკასიის ყელი უხსოვარ დროიდან წარმოდგენდა დიდ მნიშვნელოვან სააღმშენებლო გზას ევროპასა და აზიას შორის. მას შემდეგ, რაც რუსეთმა დაიჭირა ეს ყელი, მას დაეკარგა რამდენათმე ეს მნიშვნელობა და გახდა უაღრესათ სტრატეგიულ ბაზად, საიდანაც რუსეთის იმპერიალიზმი მუდმივი მუქარა იყო, სპარსეთისა და ოსმალეთისაკენ მიმართული. ეს გარემოება იწვევდა ხშირ ომებს, რის მსხვერპლად ადგილობრივი ერები ხდებოდნენ. საერთაშორისო მშვიდობიანობის უზრუნველყოფა და ელემენტარული სამართლიანობა მოითხოვს დაეკარგოს ამიერ-კავკასიას სტრატეგიული ხასიათი და სამაგიეროთ დაუბრუნდეს მას ადრინდელი კულტურული და სააღმშენებლო მნიშვნელობა. ამისათვის საჭიროა რუსეთმა კვლავ არ ჩამოადგას ამიერ-კავკასიაში ფეხი— დღეს იქ არ იმყოფება რუსის არც ერთი სალდათი და მოხელე—და მას საზღვრად ისევე კავკასიონის ქედი დაედვას. ამას მოითხოვს როგორც ამიერ-კავკასიის, ისე თვით რუსეთის ერების სწორათ გაგებული საარსებო ინტერესები. რაც შეეხება ბაქოს ნავთს, რომელიც ასე ესაჭიროება რუსეთის ნავთსაგანსა და მრეწველობას, ეს მას შეუძლია საკმაოთ მიიღოს სავაჭრო ხელშეკრულობის ძალით.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოების უაღრესი ინტერესი სწორეთ კითხვის ასეთ გადაწყვეტაში მდგომარეობს. უნდა მოხდეს საერთაშორისო შეთანხმების ძალით ამიერ-კავკასიის სამივე სახელმწიფოს სრული ნეიტრალიზაცია, სწორეთ ამ შემთხვევაში გახდება ის ნამდვილ ხიდად აღმ-მიცემობისა და კულტურისა ევროპასა და აზიას შორის.

საქართველოს შავი-ზღვის ცნობილი ნავთსადგურები—ფოთი და ბათუმი—ქვეყნის განვითარებისათვის მომავალში დიდ როლს ითამაშებენ, ვინაიდან ისინი წარმოდგენენ პირდაპირ გზას აზიისაკენ ერთის მხრით და ევროპისაკენ მეორეს მხრით. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველო გაცილებით უფრო ახლო მდებარეობს სრუტეთა და დუნაის გზით დასავლეთ ევროპის სამრეწველო და სააღმშენებლო ცენტრებთან, ვინემ მოსკოვთან და პეტროგრადთან. მთელი მისი მომავალი აღორძინება მოითხოვს პოლიტიკურ დამოკიდებულებას, რომ ამით საშვალეება მიეცეს ხალხს განვითარდეს ყველა მისი ნივთიერი და ინტელექტუალური ძალები.

ქართველმა ერმა, მიუხედავათ თვისი სიმცირისა რაოდენობით და იმ მწარე ქართველისა, რომელიც მას გამოუვლია საუკუნეთა განმავლობაში, დაუსახიჩრებლათ და უმწიკვლოთ მიიტანა მე-XX-ე საუკუნის პირამდე თავისი ეროვნული ინდივიდუალობა და სახელმწიფოებრივი შემოქმედების უნარი; ის იყო საქრისტიანო კულტურისა და ცივილიზაციის მატარებელი წინა აზიაში, მან შეიტანა თავისი წვლილიც საკაცობრიო კულტურის საღაროში, რასაც მოწმობს მისი კლასიკური მწერლობისა და ხელოვნების ნაშთები; მისი შვილნი მოწინავე რაზმში იდგნენ რუსეთის განმათავისუფლებელ მოძრაობის დროს, და როგორც ნაყოფი ამ განმათავისუფლებელ მოძრაობისა, საქართველომ მიადწია დამოუკიდებლობასა და თავისუფლებას. ის დგას დღეს ამდენი საუკუნეების წამებისა და გაწილების შემდეგ დამოუკიდებელი და თავისუფალი საერთაშორისო მაღალ სამსჯავროს წინაშე და ელის მასგან სამართალსა და სამართლიანობას.

საქართველოს კანონმდებლობითი წარმომადგენლობა და მთავრობა მოითხოვს მეომარ და ნეიტრალურ სახელმწიფოებისაგან მხოლოდ დადასტურებასა და ცნობას იმისას, რაც ფაქტიურად არსებობს: დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფო.

ქართველ ერს სურს კანონიერი წევრი გახდეს დამოუკიდებელ ერთა იმ კავშირისა, რომელსაც, საუბედუროთ, საძირკვლად უნდა დაედოს განვლილ საშინელ საერთაშორისო ომის ამდენი მსხვერპლი, და რომლის პირდაპირ დანიშნულებას წარმოდგენს როგორც დიდი, ისე პატარა ერების თავისუფლებათა ხელუხლებლობის უზრუნველყოფა.

აქტი საქართველოს დამოუკიდებლობისა.

მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა როგორც თავისუფალი და დამოუკიდებელი სახელმწიფო.

მე-XVIII-ე საუკუნის მიწურულში მტერთაგან მიერ ყოველის მხრით გარსშემორტყმული და მეტად შევიწროებული საქართველო რუსეთს შეუერთდა იმ პირობით, რომ რუსეთი მას გარეშე მტერთაგან დაიცავდა.

რუსეთის დიდი რევოლუციის განვითარების დროს ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა, რომლის შედეგად ბრძოლის მთელი ფრონტის დარღვევა და რუსის ჯარის მიერ ამიერ-კავკასიის მიტოვება იყო.

საკუთარ ძალების ამარა შენიღბა საქართველომ და მასთან ერთად მთელმა ამიერ-კავკასიამ თვით მოჰკიდეს ხელი საკუთარ ბედის მოწყობას და საჭირო ორგანოებიც შეჰქმნეს; ხოლო გარეშე ძალთა გავლენამ კავშირი, რომელიც ამიერ-კავკასიის ხალხებს აერთებდა, დაარღვია და მისი პოლიტიკური მთლიანობა დაშალა.

ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა საქართველოს საკუთარ სახელმწიფოს შექმნის აუცილებელ საჭიროებას გადაჭრით უკარნახებს, რათა მტრულ ძალთა დამონებისაგან თავი გადაირჩინოს და თავისუფალ განვითარებას მძლავრი საძირკველი ჩაუყაროს.

ითვალისწინებს რა ზემოდამოთვლილს პირობებს საქართველოს ეროვნული საბჭო, ამორჩეული საქართველოს ეროვნულ კრების მიერ 22 გიორგობისთვის 1917 წ., დღეს საქვეყნოდ აცხადებს:

1— დღეიდან ქართველი ერი სუვერენულ უფლებებით აღჭურვილი ერია და საქართველო— სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფო.

2— დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკურ წყობილების სახე დემოკრატიული რესპუბლიკა არის.

3— საერთაშორისო კონფლიქტების დროს საქართველო ნეიტრალურია.

4— საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ესწრაფვის ყოველ ხალხთან და განსაკუთრებით მეზობელ ერებთან მეგობრული განწყობილება იქონიოს.

5— საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის მიწა-წყალზე ყოველი მოქალაქის, განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სქესისა და სოციალური მდგომარეობისა, პოლიტიკურსა და მოქალაქურს უფლებებს უზრუნველჰყოფს.

6— საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა მის ტერიტორიაზედ მცხოვრებს ყოველს ერს თავისუფალი განვითარების ფართო ასპარეზს მიანიჭებს.

7— დამფუძნებელ კრების მოწვევამდე ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით შევსებული ეროვნული საბჭო და ეროვნულ საბჭოს წინაშე პასუხისმგებელი დროებითი მთავრობა სრულიად საქართველოს მმართველობის სათავეში სდგანან.

საქართველოს ბაგრატიდთა დიდი სამეფოს დანაწილების შემდეგ, სხვადასხვა სახელმწიფოებმა და სამთავროებმა, რომელთაგანაც საქართველო შესდგებოდა, უცვლელად დაიცვეს როგორც მთლიანობა სარწმუნოებისა და საერთო ცივილიზაცია, აგრეთვე ის საერთო პოლიტიკური მისწრაფება, რომელიც მათ ვეროპისაკენ მიიზიდავდა. საქართველოს ნაწილებმა ბევრი ფიქრისა, ცდისა და ყოყმანის შემდეგ რუსეთთან დასდევს მთელი რიგი პოლიტიკურ ხელშეკრულობებისა, რომელთა შორის უპირველესი და უმთავრესი 1783 წლის ხელშეკრულება იყო და რომლის ძალითაც აღმოსავლეთი საქართველო რუსეთის იმპერიის პროტექტორატში შედიოდა. სხვა ხელშეკრულებათა მიზანიც იგივე იყო—ავტონომია საქართველოს ქვეყნებისა შინაგან საქმეებში და რუსეთის პროტექტორატი მათ საგარეო განწყობილებებში; ხოლო ეს რეჟიმი, განმტკიცებული რუსეთის იმპერატორთა საჯარო დაპირებით, მეტათ ხანმოკლე იყო. რუსეთის იმპერიის ცალმხრივმა აქტებმა 1801 წლიდან 1861 წლამდე რუსეთთან საქართველოს შეერთებით საქართველოს ნაწილების ავტონომია, დამყარებული საერთაშორისო ხელშეკრულებაზედ, მოსპეს ისე, რომ პოლიტიკური ხელშეკრულებანი, დადებულნი რუსეთისა და საქართველოს ქვეყნების შორის, ფორმალურად გაუქმებულნი არ იყვნენ.

დღიდან საქართველოს ანექსიისა ქართველ პატრიოტთა ოცნებას თავისუფალი და დამოუკიდებელი საქართველო შეადგენდა. ამ მიმართულების მრავალრიცხოვანი გამომქდავენება მე-XIX საუკუნეში ყოველ ექვს გარეშე ჰყოფს საქართველოს დამოუკიდებლობისაკენ მისწრაფებას. მე-XX საუკუნის დასაწყისშივე შესდგა პარიზში ქართველთა კომიტეტი, რომლის ორგანო „საქართველო“ განთავისუფლებულ და დამოუკიდებელ საქართველოს იდეას ემსახურებოდა. რუსეთის 1905—წლების კონსტიტუციის ხანამ რამდენადმე მოქმედება გადავიდა და ყოველგან—სახალხო კრებებზე, ქალაქის თვითმართველობებში, თავად-აზნაურების ორგანიზაციებში თუ სხვაგან, აგრეთვე როგორც სახელმწიფო სათათბიროს ტრიბუნლიდან საქართველოს ავტონომიას მოითხოვდნენ. 1907 წელს ქართველმა ერმა ჰააგის მშვიდობიანობის კონფერენციას პეტიციით მიმართა და სთხოვდა საქართველოს კანონიერი უფლებები აღედგინა. ექვს გარეშეა, რომ ქართველი ერი მთლიან და განუყოფელ საქართველოს აღდგენას მოითხოვდა; თვით რუსეთის საჯარო სამართალიც, რადგან მან მიანიჭა რუსეთის იმპერატორს საქართველოს ხელმწიფის ტიტული და მისი ღებობი, მხოლოდ ერთ საქართველოს არსებობას გულისხმობდა.

II.

1917 წლის რევოლუციამ საქართველოს პოლიტიკური ცხოვრება, ისევე როგორც მთელ რუსეთში, ძირიანად შესცვალა. შეუდრეკელი სურვილი დარღვეულ მაგრამ გაჩაღებული უფლებების აღდგენისა მთელ საქართველოში საყოველთაო იყო. უკვე 1917 წლის მარტში სამღვდლოების და მოწმუნეთა კრებულმა რუსეთის სინოდალურ ეკლესიასთან 1811 წლიდან ძალით შეერთებული საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია აღადგინა და ივერიის ეკლესიამ რუსეთის ბატონობის დროს მოსპობილ თავისი კანონიური პრეროგატივებით სარგებლობა დაიწყო. ქართული ავტოკეფალური ეკლესია დღეს მხოლოდ ხალხის მიერ ამორჩეულ ყოველ ქართველთა კათალიკოსს—პატრიარქს ემორჩილება. ამრიგადვე რუსეთის ავტოკრატიის მიერ მოსპობილი საქართველოს პოლიტიკური უფლებანი კვლავ ცხოვრებას უბრუნდებოდნენ. 1917 წელს მარტში ამიერ-კავკასიის განსაკუთრებულ, მართებლობის უფლებით მოსილ კომიტეტის შექმნით საქართველოს ავტონომიის აღდგენისკენ უკვე ერთი პრაქტიკული ნაბიჯი იყო გადადგმული—საქართველოს ჰმართავდა არა პეტროგრადი, არამედ საკუთარი დედაქალაქი თბილისი ზემოდ ხსენებულ განსაკუთრებულ კომიტეტის სახით, რომელშიაც ხალხის ნდობით მოსილი პოლიტიკური მოღვაწენი შედიოდნენ.

III.

ამიერ-კავკასიის ხალხები ბოლშევიკების 1917 წლის გიორგობისთვის რევოლუციას არ მიუღწენ და მათი მთავრობა, უკვე რევოლუციის პირველ ხანებშივე დეცენტრალისტური, ფაქტურად დამოუკიდებელი შეიქმნა. როდესაც რუსეთის დამფუძნებელი კრება გარეკეს, თბილისში ამიერ-კავკასიის სეიმი დაარსდა და ამ სეიმმა 22 აპრილს 1918 წელს ამ ქვეყნის სრული დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, — რაც უცხო ქვეყნებსაც აცნო. ამასთანავე ამიერ-კავკასიის სხვა და სხვა ნაწილები პოლიტიკურ ერთეულების შექმნას შეუდგნენ. საქართველოს ეროვნული საბჭო შეიკრიბა (გიორგობისთვის 1917 წელს) და დაარსა ეროვნული საბჭო, რომელსაც საქართველოს ეროვნულ საქმეების ხელმძღვანელობა დაევა. საქართველოს ეროვნული საბჭო ამიერ-კავკასიის სეიმს და მთავრობას მჭიდროდ ეკავშირებოდა. ამიერ-კავკასიის სეიმის ქართული სექცია საქართველოს ეროვნულ საბჭოს სრულუფლებიანი წევრი იყო.

IV.

ამიერ-კავკასიის დამოუკიდებლობის აქტის ფორმალური გამოცხადების დროს (22 აპრილს 1918 წელს) ნაგულისხმები იყო არსებობა საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოსი, რომელიც ამიერ-კავკასიის დანარჩენ ხალხებთან კონფედერატიულ კავშირში შედიოდა. ამ კავშირის უმთავრეს დებულებებს უკვე იმუშავებდნენ. ამ დროს შექმნილმა პირობებმა საქართველოს და ამიერ-კავკასიის დანარჩენ ხალხებისათვის ცხადჰყვეს, რომ საჭირო იყო შეცვლა მიღებულ პოლიტიკურ გეზისა და ამიერ-კავკასიის შემადგენელ ელემენტებისაგან შემზადება ისეთი ორგანიზაციისა, რომელიც მომავალში ამიერ-კავკასიის და შეიძლება მთელ კავკასიასაც კონფედერაციად გარდაქმნიდა. ოსმალეთის ჯარმა, წინააღმდეგ თვით ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულებისა, ბათუმისა, ყარსისა და არდაღანის პროვინციები, რუსეთის სომხეთი და ადერბეიჯანი დაიპყრო. ამ მოვლენამ ამიერ-კავკასიის სეიმი იძულებულ ჰყო ამიერ-კავკასიის სეიმის დაშლა ერთმან დაედგინა. ამ გარეგან ძალთა და ზემოდმოყვანილ პირობათა გავლენით საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ საქართველოს სრული დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ეს აქტი 1918 წელს 26 მაისს მოხდა.

V.

ამ მომენტში, ისევე როგორც უკვე 22 აპრილის დეკლარაციის დროს, საქართველოში და საერთოდ ამიერ-კავკასიაში აღარ არსებობდა არც ერთი ისეთი მთავრობა, დაწესებულება ან ორგანიზაცია, რომელსაც რუსეთთან, ანუ დიდი რუსეთის ბოლშევიკურ რესპუბლიკასთან, რომლის შეიარაღებული ძალებიც ამიერ-კავკასიიდან სავსებით გაყვანილ იქმნენ, რაიმე დამოკიდებულობა ჰქონოდა.

ზემოდმოხსენებულიდან ორი უმთავრესი დასკვნა გამომდინარეობს: ერთი — უკვე კარგა ხანმა განვლო მას შემდეგ, რაც რუსეთის სახელმწიფო ამიერ-კავკასიის სრულიად მოშორდა; ამიერ-კავკასია რუსეთის ნაწილს აღარ შეადგენდა და მასთან არაფრით აღარ იყო დაკავშირებული. მეორე — ამიერ-კავკასია *res nullius*-ს არაფრით არ ემსგავსებოდა, პირიქით, ამის სრულიად საწინააღმდეგო მოვლენა მოხდა: რუსეთის ყოფილმა პროვინციამ — ამიერ-კავკასიამ დამოუკიდებელი სახელმწიფო შექმნა და შემდეგში ამ ქვეყნის ერთმა ნაწილმა — საქართველომ თავის სახელმწიფოს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. საქართველოს მაგალითს რუსეთის სასომხეთი და ადერბეიჯანი მიჰყვენენ, რაც საზოგადოებრივ აზრის და ამიერ-კავკასიის პარლამენტის მიერ მიღებულ ფედერალისტურ კონცეპციას ეთანხმებოდა.

VI.

ამ რიგად საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების დროს საქართველოში რუსეთის სახელმწიფო აღარ იყო და ამიტომ ეს დეკლარაცია რუსეთის წინააღმდეგ არ მომხდარა. საქართველოში მის დამოუკიდებლობის დეკლარაციამდე უკვე განმტკიცებული სახელმწიფო რეჟიმი არსებობდა და ეს რუსეთის სახელმწიფო არ იყო. რუსეთის დამფუძნებელ კრებისათვის შემუშავებულ საარჩევნო კანონის მიხედვით ამორჩეულმა საქართველოს ეროვნულ ცხოვრების ორგანომ — საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ, გარდიქმნა რა იგი საქართველოს წარმომადგენელთა კრებულად, საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა და საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობა შექმნა. დამყარებული ასეთს მტკიცე საფუძველზედ საქართველოს მთავრობა ცნობილ უნდა იქმნას, როგორც ეროვნული მთავრობა, რომლის ავტორიტეტი და უფლება ყოველ ექვს გარეშეა, ისევე როგორც საქართველოს ეროვნული საბჭო უნაკლო და ნამდვილი წარმომადგენლობა არის.

VII.

რეჟიმე ზემოდმოყვანილისა შემდეგია: შვერთებული რუსეთთან საქართველოს მეფეთა მიერ საერთაშორისო ხელშეკრულებათა დადებით საქართველო, რომელიც არასოდეს არ ყოფილა რუსეთის იარაღის ძალით დაპყრობილი, განაგრძობდა თვით რუსეთის ერთ საუკუნის ბატონობის დროსაც კი ეროვნულ ცოცხალ ორგანიზმის არსებობას და მხოლოდ ხელსაყრელ დროს ელოდა რათა აღედგინა თავისი გარდაუსვლელი ეროვნული უფლებანი და საკუთარი პოლიტიკური და ეროვნული მისწრაფებანი განეხორციელებინა.

დიდი ომის განმავლობაში ბრესტ-ლიტოვსკის ზავამდის რუსეთის ერთგულ საქართველოს აღარ შეეძლო უმოქმედოდ დარჩენილიყო იმ დროს, როდესაც რუსეთის მთავრობამ თავისი მოქმედებით მტერს საზღვრები გაუღო და ხელშეკრულებით საქართველოს პრავინციები დაუთმო. მას შემდეგ, რაც ამიერ-კავკასიიდან რუსეთის სახელმწიფო სრულიად გაჰქრა და საქართველომ დაინახა, რომ საკუთარ ძალების ამარა არის მიტოვებული, ჯერ ამიერ-კავკასიის დამოუკიდებელ სახელმწიფოს განმტკიცებაში მონაწილეობა მიიღო და შემდეგ გარემოებათა ძალით რუსეთთან (რომლის მთავრობამაც გარდა ყველა ამ მოსაზრებებისა ოფიციალურ დეკრეტებით მიიღო პრინციპები — რომელთა მიხედვით ყოველ ერს აქვს სრული უფლება ამოიჩიოს ისეთი პოლიტიკური რეჟიმი, როგორც მას სურს და თვით რუსეთსაც კი გამოეყოს თუ ამას მოისურვებს) ყოველ ხელშეკრულებათაგან სრულიად განთავისუფლებული საკუთარ სახელმწიფოს შექმნას შეუდგა.

ამ რიგად ქართველს ერს, აღიდგინა რა რუსეთის ბატონობის მიერ დარღვეული უფლებანი, სურს თავისუფლად შექმნას თავის სახელმწიფო და მოაწყოს თავისი საერთაშორისო დამოკიდებულობა, რათა შესძლოს როგორც მის აგრეთვე კავკასიის საკეთილდღეოდ ხანგრძლივად და უზრუნველყოფით ისარგებლოს თავის აღდგენილი უფლებებით.

ვერობიელი ვაქარნი და მრეწველნი თავიანთ საქმიანობის აზიაში გასავრცელებლად მუდამ საქართველოს ტერიტორიით სარგებლობდნენ. ევროპიდან აზიის სხვადასხვა ნაწილებისაკენ მიმავალნი უმთავრესი გზანი საქართველოზე გადიდნიან და აქ ჯვარედინდებიან.

საქართველოს ფოთში (ძველად ფაზისი) დაახლოვებით სიგრძით 2000 მეტრის და სიღრმით 7,92 მეტრიდან 8,6 მეტრამდის გემებისათვის მისადგომად მოწყობილი ნაპირით ნავთსადგური უკვე აქვს. ეს ნავთსადგური მდიდარია რკინის გზებით და ყოველგვარ საწყობებით.

ფოთი არა მარტო ამიერ-კავკასიისათვის, არამედ სპარსეთისათვის და ცენტრალურ აზიისათვისაც შავი ზღვის ყველა სხვა ნავთსადგურებზედ უახლოვესი ნავთსადგურია. ამ ქვეყნების ევროპასთან, უკრაინასთან და პოლონეთთან ვაჭრობამ ამ ნავთსადგურზედ უნდა გაიაროს. იგი შეერთებულია თავის ჰინტერლანდთან ამიერ-კავკასიის რკინის გზით, რომლის მთავარი ლიანდაგი, 808 კილომეტრის სიგრძისა, ფოთიდან თბილისით პირდაპირ ბაქოში მიდის. მრავალი შტო ამ მთავარ გზას ვაჭრობის და წარმოების მდიდარ ცენტრებთან აერთებს: ტყუბულის ნახშირის მალარობთან, ქუთაისთან ახლოს, (42 კილომეტრია); კიათურის მანგანუმის მადნებთან (50 კილომეტრი); ბათუმის დიდმნიშვნელოვან ნავთსადგურთან (99 კილომეტრი); ბორჯომის მინერალურ წყლებთან და ბაკურიანის კლიმატურ სადგურთან (65 კილომეტრი); სპარსეთთან თბილის-ჯულფაზედ (515 კილომეტრი); ოსმალეთის საზღვართან ალექსანდრეპოლ-ყარს-სარაყამიშით (141 კილომეტრი). ამ ორ უკანასკნელ შტოდან რკინის გზები მიდიან: ერთი თავრიზამდეს, მეორე არზრუშამდეს.

მეორე რკინის გზა — კახეთისა, 160 კილომეტრის სიგრძისა, რომელიც აგრეთვე საქართველოს სახელმწიფოს ეკუთნის, თბილისიდან ღვინით და საგანგებო ზილით გათქმულ თელავამდის მიდის.

ამ რკინის გზების 825 კილომეტრის სიგრძის ლიანდაგი საქართველოს ტერიტორიაზედ არის. ამ გზების არც ერთ ნაწილზედ არც ერთი დღე ამ ომის და რევოლუციის დროს მიმოსვლა არ შეტყვევტილა.

მესამე რკინის გზა, შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირის გასწვრივ, რომელმაც უნდა შეაერთოს ამიერ-კავკასიის რკინის გზა ტუაპსე-არმავირის რკინის გზასთან და მამასადამე რუსეთის რკინის გზებთან, უკვე შენდება. ამ რკინის გზის ტყვარჩელის დიდმომავლიან ნახშირის მადნებთან (სუხუშის ოლქში) შესაერთებლათ საქმარისია 40 კილომეტრის სიგრძის შტო აშენდეს. მაშინ ნახშირის მადნები ფოთზედ არა უშორავს 100 კილომეტრისა იქნება. მაგრამ შეიძლება ნავთსადგური აშენდეს ოჩამჩირეში, რომელიც ამ მადნებიდან მხოლოდ 40 კილომეტრის მანძილზედ იმყოფება. ამ რიგად საქართველოს ნავოსნობას და ინდუსტრიას საკუთარი და საგრძნობლად იაფფასიანი ნახშირი ექნება. ამ ნახშირის ხმარება ყოველგვარ მინერალურ სიმდიდრის, რომლითაც აფხაზეთი სავსეა, განსაკუთრებით კი ანდამატური რკინით, ექსპლოატაციას გაადვილებს.

დასახელებული რკინის გზები საქართველოს უკვე სპარსეთთან და სომხეთთან აერთებს და მალე ჩრდილო-კავკასიასთანაც შეაერთებს. ამ უკანასკნელთან საქართველოს მიმოსვლა ორი მშვენიერი გზატკეცილითა აქვს. ერთი, რომელსაც ჰქვიან „საქართველოს სამხედრო გზა“ თბილისიდან არაგვის და თერგის ხეობებით ვლადიკავკავს მიდის; მეორე, „ოსეთის სამხედრო გზა“ ქუთაისიდან რიონის და არდონის ხეობებით იმავე ვლადიკავკავს მიდის. ამ გზების საშუალებით საქართველოს დაღესტნის და ჩრდილო კავკასიის ხალხებთან ვაჭრობა აქვს გაჩაღებული. გროზნის ნავთიან ადგილებიდან შავი ზღვის ნაპირამდის ადვილია სულ მოკლე ხანში ოსეთის გზატკეციტ მილები გაკეთდეს (400 კილომეტრის სიგრძისა), რომელიც ამ ზღვის ნავოსნობას და მის ნაპირების ქვეყნების ინდუსტრიას ბაქოსაზედ ბევრად უფრო იაფფასიან საწვავ მასალას მიაწვდის.

საქართველოს ჩრდილო კავკასიასთან ადგილ-მიცემობას შეუძლიან მიიღოს გაცილებით უფრო ფართო ხასიათი, რომელიც მიადწევს სხვადასხვა ნაწარმოებებს 100 მილიონებით ფუთს, თუ რკინის გზა, 300 კილომეტრის სიგრძისა, ფოთიდან ინგურის და ბაქსანის ხეობებით პროზლადნაიამდეს აშენდა. ეს რკინის გზა შავ-ზღვას კასპიის ზღვასთან 200 კილომეტრით უფრო დაახლოვებს. ფოთი პეტროვსკიდან (კასპის ზღვის ნავთსადგური) მხოლოდ 620 კილომეტრის მანძილზედ იქნება, მაშინ

947.922
2556

როდესაც დღეს ფოთი ბაქოზედ 808 კილომეტრით არის დაშორებული, პეტროვსკი—ტუაპსედან 818 კილომეტრით და პეტროვსკი—ნოვოროსიისკიდან 909 კილომეტრით. ეს რკინის გზა იქნება ერთადერთი მთის გადაღმა გზა, რომლის თავიქვე ფერდობები 20 მეათასედს არ აღემატებიან. ექსპლოატაციის დაწყებისავე ეს გზა შემოსავლიანი იქნება.

ეს რკინის გზა მდნებით და ტყით უაღრესად მდიდარ, განსაკუთრებით კი მდიდარს ტყვიით, ანტრაციტით, სპილენძით, ოქროთი და სხვით, ადგილებზე გავა. იგი შეუდარებელ სილამაზის პეიზაჟებით, ურიცხვ მინერალურ წყლებით და კლიმატურ სადგურებით მდიდარ კავკასიისკენ დედამიწის ყველა კუთხეებიდან აუარებელ ტურისტებს მიიზიდავს.

გარდა ზორბლულობისა და სიმინდისა, საქართველო მდიდარია ბამბით, აბრეშუმით, თუთუნით, ჩაით, მატყლით, ტყავეულობით, ღვინით და სხვით. გარდა ამ სიმდიდრისა საქართველოს გეოგრაფიული მდგომარეობა აიძულებს ამიერ-კავკასიის, სპარსეთის და ცენტრალურ აზიის ნაწარმოების დიდ ნაწილს მის ტერიტორიაზედ გაიაროს.

თუთუნის მოყვანა განსაკუთრებით აფხაზეთში განვითარდა და სუხუმი ამ ნაწარმოებით ვაჭრობის თვალსაჩინო ცენტრად გადაიქცა. კავკასიის უკეთესი თუთუნი ამ მხარეს მოდის.

საქართველოს მთიან ნაწილებში მატყლის და ტყავეულობის წარმოებას შეუძლიან მეტად ფართო ფარგლები მიიღოს.

კავკასიაში ითვლება 800.000 ჰექტარზედ მეტი თითქმის ხელუხლებელი ტყე, რომლის უდიდესი ნაწილი საქართველოს ტერიტორიაზედ იმყოფება. განსაკუთრებით აფხაზეთის ტყეები შეუდარებელი არიან ექსპლოატაციის სიადვილით, თავისი სამაგალითო ჯიშით და სუხუმის ნავთსადგურის სიახლოვეთი და აგრეთვე იმ მიზეზით რომ ბიჭვინთაში ნავთსადგურის აშენება სულ ადვილია.

ბათუმის მხარე ბათუმის მშვენიერ ნავთსადგურით ტყეების ექსპლოატაციის და მეტალურგიის ინდუსტრიის დიად მომავალს გვირდება. ჭოროხის და იმ მდინარეების, რომელიც მას ერთვის, ხეობები, დაბურულნი ხელუხლებელ ტყეებით, მდიდარნი არიან სპილენძის, თუნუქის, მანგანუმის და სხვა მინერალების დაუშრეტელ მადნებით. მეტალურგია აქ კაცობრიობის ისტორიის დასაბამიდანვე ხარობდა. მე-XX საუკუნის დასაწყისში ინგლისელებმა და გერმანელებმა აქ ქარხნები ააშენეს და წელიწადში ნახევარ მილიონ ფუთზე მეტს გაწმენდილ სპილენძს აკეთებდნენ. ბათუმის ნავთსადგური ბაქოს ნავთთან ადგილებთან მიღებით არის შერთებული და ევროპაში ბაქოს ნავთი ამ ნავთსადგურიდან გააქვთ.

ტყეების და მადნების ექსპლოატაციას საქართველოში რკინის გზების სიციოტავე აძნელებდა; განსაკუთრებით ღარიბნი რკინის გზებით მთიანი ადგილები იყვნენ. მხოლოდ მანგანუმმა, ნავთმა და რაოდენადმე სპილენძმა ევროპისკენ გასავალი იპოვეს. ომის უწინ საქართველოდან მანგანუმის ექსპორტი წელიწადში 1,3 მილიონ ტონნას აღემატებოდა. ახალი რკინის გზების აშენება საქართველოს და კავკასიის მადნების დამუშავებას და მეტალურგიის განვითარებას დიად ძალას მისცემს. კავკასიას ევროპასთან მიმოსვლა საქართველოთი ექნება.

თეთრი ნახშირის უხეობა ამ მომავალ განვითარებას, ისევე როგორც მძლავრ ინდუსტრიის წარმოშობას, ხელს შეუწყობს. კომპენტენტურ კომისიების დასკვნების თანახმად საქართველოს მდინარეებს შეუძლიანთ მოგვეცენ 4 მილიონი ცხენის ძალა (H. P.) ეს აუარებელი ძალა, თითქმის უფასო, ექვს გარეშეა ნედლი მასალის ადგილზედვე ინდუსტრიალურ დამუშავებას წარმოშობს.

საქართველოს მთავრობას თავის ინდუსტრიის, აგრეთვე როგორც მიმოსვლის და აღემიციემის საშუალების გასაძლიერებლად, აზრათა აქვს გააშენოს რკინის გზები, ნავთსადგურები, სავაჭრო ნავოსნობა და სხვა.

საქართველოს ეროვნულ საბჭოს ფინანსიური კომისიის მოხსენების მიხედვით, საქართველოს სახელმწიფოს ჩვეულებრივი დროის შემოსავალი ყოველ მის ხარჯს საჭიბით დაჰფარავს და გადააჭარბებს კიდევ.

947.922

a 556